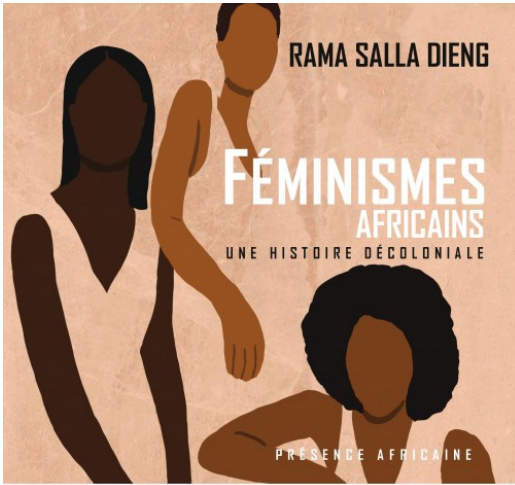

FEMINISTISEN JA DEKOLONIAALISEN AJATTELUN RISTEYKSISTÄ AFRIKKALAISTEN FEMINISTIEN SANOIN

Heta Rundgren

Rama Salla Dieng (2020) *Féminismes africains. Une histoire décoloniale* – Recueil d’entretiens. Présence Africaine Éditions, Paris. 219 s.

Senegalilaisen, Edinburghin yliopistossa Skotlannissa toimivan Rama Salla Diengin teos on tervetullut lisä ranskankieliseen nykyfeminismejä valottavaan lukemistoon. Julkaisu afrikkalaisista feminismeistä ovat Manner-Ranskassa turhan harvinaisia, mikä liittyy siihen, että harva monikielisistä afrikkalaisista tai afroeurooppalaisista feministitutkijoista vaikuttaa Ranskassa. Ne tieteen tekijät, jotka eivät asu Afrikassa, luovat Diengin lailla usein uraa Isossa-Britanniassa tai Yhdysvalloissa ja julkaisevat englanniksi. Afrikan tutkimuksen ja kansainvälisen kehityksen lehtori, aiemmin myös kansalaisjärjestöissä toiminut Dieng on tutkinut englanninkielisessä työssään muun muassa maankäytön politiikkaa Afrikassa feministisen taloustieteen näkökulmasta sekä toimittanut kirjan feministisestä vanhemmuudesta. Ranskaksi Dieng on aiemmin jul-

kaissut romaanin.

Teemoittain neljään osaan jaettu teos koostuu Diengin tekemistä haastatteluista, joissa pääsee ääneen 21 Afrikan mantereella vaikuttavaa feministiä. Joukossa on niin tutkijoita ja järjestöaktivisteja kuin runoilijoita ja opettajiaakin. Diengin mukaan kirjan omaperäisyys on juuri sen muodossa, jota hän avaa näin: ”Haastatteluja ja omakohtaisia kertomuksia käytetään työkaluna, jolla avataan feminististen kokemusten moninaisuutta sekä tapaa jolla ne karkaavat hallitsevilta eurosentrisiltä teorioiden muodoilta.” (Dieng 2021, 7; suom. Heta Rundgren.) Dieng esittää kullekin haastateltavalle yksilölle tai ryhmälle erilaisia kysymyksiä, joiden kautta nämä valottavat feministisen toimintansa tai tutkimuksensa periaatteita ja sisältöä, paikallista kontekstia ja usein myös omia elämäkokemuksiaan. Yhteistyössä tehdyn ja paikannetun tiedontuottamisen tavoitteen kannalta herää kysymys, miksi Dieng pitäytyy tarkasti haastattelijan roolissaan jopa silloin, kun yksi haastateltavista kysyy häneltä vastakysymyksen – olisiko hän voinut valottaa ja peilata myös omia näkökantojaan ja kokemuksiaan ja tehdä kirjasta vieläkin keskusteleavamman? Osa haastatteluista on käännetty englannista, ja Dieng kiittää alkusivulla anonyymeiksi jääviä kääntämiseen osallistuneita henkilöitä. Dieng on varustanut teoksen myös johdannolla ja loppusanoilla sekä alaviitteillä, joihin kätkeytyy lukuisia tärkeitä teoksia, artikkeleita, mietintöjä, julkilausumia sekä nettisivujen ja -blogien linkkejä. Näin antologia toimii hyvin myös alkusäyksenä afrikkalaisen feminismien pariin.

Kokoelman pääpyrkimyksenä on antaa monimuotoinen kuva afrikkalaisista nykyfeminismeistä sekä nimensä mukaisesti osoittaa, kuinka ne dekolonisoivat länsimaista feminismiä eli purkavat esimerkiksi ajatusta siitä, että feministinen teoria kulkeutuisi aina pohjoisesta etelään, sekä kyseenalaistavat hierarkioita eri diskurssien ja toimijoiden välillä. Diengille on tärkeää puhua afrikkalaisista feminismeistä monikossa, jotta jokainen voi määritellä feminismin omista lähtökohdistaan ja tunnustaa sen työn, jota edeltävien sukupolvien naiset ovat tehneet taistelemalla seksismiä ja patriarkaatia vastaan eri kieliin, käsitteihin ja käytännöihin. Hänen mukaansa afrikkalaisen feminismien määritelmille on yhteistä se, että ne tunnustavat liikkeen moni-

muotoisuuden ja muistuttavat feministisen ajattelun juurien ylettyvän kolonialismia edeltävään aikaan. Kokoelman feministit kehittävät feminististä ajattelua myös sellaisia afrikkalaisia tasa-arvoa ajavia liikkeitä vasten, jotka hylkäävät feminismin koloniaalisena keksintönä eivätkä välttämättä hyväksy sukupuolten moninaisuutta. Haastateltujen on siis erityisen tärkeä painottaa, että he työskentelevät feministisen ja dekoloniaalisen aktivismin risteyskohdassa.

Alkusanoissa Dieng esittelee panafrikkalaisen feministisen liikkeen syntyä mainiten Yhdysvalloissa Wellesley Collegessa vuonna 1975 pidetyn konferenssin ”etelän feminismin” alkusysäyksenä. Siellä Afrikasta, Aasiasta ja Etelä-Amerikasta tulleet feministit kritisoivat tiettyjä yhdysvaltalaisen ja eurooppalaisten feministien asenteita ja positioita, etenkin ajatusta länsimaisten käsitteiden, kuten sukupuolen, rodun, luokan ja seksuaalisuuden, yleispätevyydestä kaikkialla maailmassa. Konferenssissa yhteen keräytyneet afrikkalaiset tapasivat seuraavina vuosina Sambiassa ja Senegalissa ja perustivat vuonna 1977 panafrikkalaisen AFARD/AAWORD-järjestön. Näin Dieng sijoittaa panafrikkalaiset feminismit näiden vuoden 1975 jälkeen syntyneiden, etelän feminismeiksi kutsuttujen liikkeiden yhteyteen. Niitä yhdistää hänen mukaansa vallan ja tiedon sekä osin myös sukupuolen käsitteen koloniaalisuuden esille tuominen. Toisaalta hän muistuttaa, että etelän feminismit ovat ennen kaikkea neuvottelua jokapäiväisten paikallisten haasteiden kanssa ja niistä nousevaa, uusia ratkaisuja etsivää toimintaa – eivät siis pelkästään reaktiota kolonialismiin tai länsimaiseen feminismiin. Olisi ollut mielenkiintoista, jos haastatteluissa olisi pohdittu myös eri etelän feminismin välisiä yhteyksiä: tällaisenaan kirjasta saa vaikutelman, että afrikkalaisten ja esimerkiksi aasialaisten tai eteläamerikkalaisten feminismin välillä puuttuu vielä siltoja.

Kirjan ensimmäinen osa esitetään vuoropuhe- luksi diasporassa elävien ja Afrikan mantereiden feminismin sekä toisaalta historiallisten edelläkävijöiden ja nykyfeminismin välillä. Kysymys afrofeminismin (eli diasporassa elävien mustien naisten feminismin) ja afrikkalaisten feminismin erosta esitetään, mutta sitä ei ratkaista – sen sijaan jatkossa painotus siirtyy selkeästi Afrikan maihin si-

joittuviin feminismeihin. Toisessa osiossa järjestökonkarit pohtivat omia ja järjestöjensä polkuja sekä ammattimaisen aktivismin uuvuttavuuden ja kattavuuden kysymyksiä. Kolmas osio keskittyy etenkin seksuaalista voimaantumista ajavaan nuorempaan feministiseen ja queer-aktivismiin, ja neljännen osion aktivistit vaikuttavat lähellä yliopistoa joko tohtorikoulutettavina tai vakiintuneina tutkijoina ja opettajina.

On mielenkiintoista, että Dieng julistaa alkusanoissa antologian tuottavan tietoa tavalla, joka on kaukana yliopistomaailman sanastosta. Dieng kokee uskaltautuvansa antologian avulla vapaammille vesille, kauas yliopistomaailmassa käytettävästä kielestä. Tämä tuntuu yllättävältä, sillä antologian kieli tai tyyli eivät ole mitenkään erityisen kokeellisia. Diengin kokemus kertoneekin siitä, että niin sanotun akateemisen kielenkäytön ja hallitsevan tieteellisen tyylin normien noudattamista vaaditaan ruskeilta ja mustilta sukupuolentutkijoilta vielä enemmän kuin valkoisilta. Jos Dieng muistuttaakin vastakkainasettelusta yliopiston ja muun yhteiskunnan välillä eli vanhasta teorian ja käytännön välisestä kuilusta, haastateltavat purkavat tätä jakoa. Monet aktivistit painottavat naisten ja feministien liikkeiden historian ja nykypäivän tutkimuksen ja dokumentaation merkitystä aktivismilleen ja ruokkivat jokapäiväistä feminismiään teoriasta ja teoriaansa käytännön ratkaisuista. Monet ovat myös kirjoittamisen ammattilaisia. On varsin vapauttavaa, että fiktio ja erityyiset kokemuksia sanoittavat tekstit ovat heille itsestään selvästi aktivismia ja teoriaa siinä missä mielenosoitukset ja tutkimus.

Kirjan mielenkiintoisinta antia ovat vakiintuneen järjestökentän laitamille sijoittuvien horisontaalisesti organisoituneiden kollektiivien haastattelut. Esimerkiksi Ghanan Accrassa toimiva *LBO Gathering* tuo yhteen queer-naisia ja muunsukupuolisia lisätäkseen heidän näkyvyyttään LGBTQ-piireissä. He toteavat yhteisönsä olevan tärkeä myös siksi, että paikallisten feministien järjestöjen kannanotot ovat usein avoimesti lesbo-, homo- ja transfobisia. Ryhmä järjestää työpajoja ja keskusteluja toistaiseksi lähinnä yksityisissä tiloissa, sillä lesbo- ja bi-naisille turvallisia julkisia kokoontumispaikkoja ei juuri ole.

Teoksen feministit toimivat usein samanaikai-

sesti eri rooleissa, ja heidän elämänsä näyttää kovin hektiseltä. Dieng esittääkin heille myös kysymyksen heidän omasta hyvinvoinnistaan: mitä he tekevät pitääkseen huolta itsestään? Egyptiläinen aktivisti Yara Sallam viittaa netissä vapaasti arabiaksi ja englanniksi saatavilla olevaan tutkimukseensa *Even the Finest of Warriors* (2020), joka kertoo pohjoisafrikkalaisten feministien uupumuksesta ja siitä selviytymisestä. Puhuessaan mustien queer-feministien henkilökohtaisen hyvinvoinnin tärkeydestä kenialaissyntyinen Johannesburgissa Etelä-Afrikassa vaikuttava feministitutkija Lyn Ossome puolestaan kiteyttää:

Mustina queer-naisina meidän on otettava kaikki kykymme käyttöön. Meidät on pitkään sysätty vallankäytön alueiden ulkopuolelle ja meidän henkisiä, älyllisiä, tunne-, ruumiin- ja intuitiivisia kykyjämme on estetty kukoistamasta. -- kun saamme valtaa, meidän on tunnustettava, että lopulta missään meidän henkilökohtaisista ja poliittisista taistoistamme vääryyksiä vastaan ei ole järkeä ellemme ensin tunnista – henkilökohtaisesti, feministeinä – että me ansaitsemme kunnioitusta, rakkautta ja onnea. -- Taistelussamme ei ole mieltä eikä se ole mitenkään vallankumouksellista, ellei se tarjoa meille varteenotettavaa mahdollisuutta kukoistaa ihmisinä. (Dieng 2022, 178; suom. Heta Rundgren.)

Nämä sanat resonoivat omassa prekaarin mutta myös monella tapaa etuoikeutetun tutkijan mielesäni, ja jäin kirjan suljettuani pohtimaan myös kysymystä siitä, miten pitää huolta sekä henkilökohtaisesta että kollektiivisesta hyvinvoinnista.

Haastatteluista käy selväksi, että afrikkalaiset

feministit kyseenalaistavat jatkuvasti toiminnassaan ja ajattelussaan samanaikaisesti (hetero)patriarkaalisia, koloniaalisia ja kapitalistisia normeja monissa eri konteksteissa ja monin eri tavoin. Antologiassa haastateltujen afrikkalaisten feministien välisen yhteistyön mahdollistavat toisaalta hegemoniset kielet – ranska ja englanti. Kirjasta puuttuu lähes kokonaan pohdinta afrikkalaisten kielten roolista feministisessä dekoloniaalisessa toiminnassa, vaikkakin Bristolissa vaikuttava ranskankielisen kirjallisuuden tutkija Ruth Bush puhuu kääntämisen tärkeydestä dekoloniaalisessa työssä. Lähes kaikki haastatellut ovat tietoisia etuoikeuksistaan ja painottavat kuuluvansa koulutettuun keskiluokkaan. Samalla useat esittävät kysymyksen siitä, miten toimia lisäämättä köyhimpien afrikkalaisten naisten ja muunsukupuolisten syrjäytymistä ja heihin kohdistuvaa väkivaltaa.

Heta Rundgren on valmistunut sukupuolentutkimuksen ja kirjallisuustieteen tohtoriksi Paris 8 -yliopistosta ja filosofian tohtoriksi Helsingin yliopistosta. Hän tutkii, opettaa ja kääntää feminististä ja queer-ajattelua ja kuuluu feminististen luentojen verkkoon (feministreadings.org). Tällä hetkellä hän työskentelee Koneen säätöön rahoittamassa projektissa Sexuality and Democracy (sexdem.org).